

Людмила Ивановна ЯКОВЕНКО

Кафедра общего и славянского языкознания
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

ЛЕКСЕМЫ *PROSTIP/PRZESTRZEŃ* И *MISCE/MIEJSCE* В УКРАИНСКИХ И ПОЛЬСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦАХ

Ключевые слова: лексема, лексическое значение, фразеологическая единица, фразеологическое значение

Пространство, будучи одним из ключевых проявлений сущности бытия, является важнейшим онтологическим понятием. Как известно, в традиционной национальной фразеологии отображены мифопоэтические представления о пространстве, что значительно отличает их от представлений современного человека. Польский философ Зенон Роскаль утверждает: «Пространство принадлежит к тем эпистемическим категориям, которые выступают в различных науках [...]. Концепции пространства развивались в рамках европейской философской традиции как с опорой на преднаучный опыт, так и на опыт научный. Современные концепции пространства главным образом конструируются на канве идей, выдвигаемых на почве естественных наук и математики. Однако развитие науки и технологий, в том числе информационных и телекоммуникационных, настолько важно в познавательном плане, что переносится на модификацию концепций пространства, которые традиционно формировались в контексте бытового и научного опыта» (Roskał 2008: 292). Развивая эту мысль, можем утверждать, что пространственные представления современного человека находятся под значительным влиянием достижений новейших технологий. Это дает основание констатировать, что понимание пространства, отраженное во фразеологической системе определенного языка, значительно отличается от воззрений современности.

Традиционно рассматривая фразеологические единицы как своеобразные тексты и опираясь на концепцию о мифопоэтическом пространстве

В.Н. Топорова, вслед за ученым считаем одним из свойств пространства его наполненность вещами (Топоров 1983: 229).

А.Я. Гуревич также указывает на фактическое отсутствие абстрактного понятия *пространство* в средневековой культуре и подчеркивает именно важность места, которое занимало определенное тело (Гуревич 1984: 19). Тем более интересно рассмотреть реализацию этой категории во фразеологических единицах национальных языков, в том числе и в сопоставительном аспекте. Например, украинская ученая Наталья Венжинович анализирует пространственно-временные отношения в украинской фразеологии в лингвокультурологическом аспекте (Венжинович 2016); Анна Маевска-Творек рассматривает оценочный аспект пространства в современной польской фразеологии (Majewska-Tworek 2005). Мария Осыка на материале русской и французской фразеологии прослеживает способы реализации концепта «пространство» (Осыка 2009), репрезентацией этого концепта во фразеологии национальных языков интересуется также Марина Титова (Титова, 2010).

Задачей нашего исследования будет сравнительный анализ лексем, являющихся непосредственными репрезентантами категории пространства в составе украинских и польских фразеологических единиц. Таким образом, целью исследования является сравнение семантической нагрузки лексем *простір/przestrzeń* и *місце/miejsce* как основных репрезентантов существования вещей и явлений в составе украинских и польских фразеологических единиц.

Обратимся к словарной дефиниции лексем *простір/przestrzeń* в украинском и польском языках, используя наиболее полные словари под ред. И.К. Билодида и С. Дубиша. Истолкования этих лексем в обоих языках в общем отображают как научный, так и бытовой взгляд на понятие, которое они представляют: *простір* 1. ‘тільки одн., філос. Одна з основних об’єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю і обсягом’. 2. ‘Необмежена протяжність (в усіх вимірах, напрямках); тривимірна протяжність над землею’. 3. ‘Вільний, великий обшир; просторінь’. 4. ‘перен. Відсутність яких-небудь обмежень, перешкод у чомусь; воля’ (СУМ).

К первому, собственно философскому, значению и к третьему не приведено в качестве примера ни одной ФЕ; второе значение иллюстрируют два фразеологизма: *дивитися у (в) простір* ‘дивитися просто перед собою, без певної мети’; *мертвий простір* ‘простір, який не прострілюється фронтальним вогнем’ (СУМ). Четвертое значение, являющееся синонимом слова *воля*, представлено двумя единицами: *відкривати (відкрити) простір для чого, чому* ‘давати можливість вільно розвиватися’; *знаходити (знайти) простір* ‘мати можливість виявитися якомога повніше’ (СУМ). СФУМ лексему *простір* иллюстрирует единственной ФЕ *ширяти у позахмарному*

просторі, являючоїся варіантом фразеологізма *витати (літати) в хмарах (в небесах, в емпіреях)* ‘сприймати дійсність нереально, наївно’ (СФУМ) с ярко вираженим книжним характером.

Семантичний об’єм польської лексики *przestrzeń* в основному рівний об’єму української лексики: *książk.* а) ‘to, co rozciąga się wszędzie wokół, nieskończony, nieograniczony obszar trójwymiarowy, w którym zachodzą wszystkie zjawiska fizyczne’; б) ‘część takiej rozciągłości objęta jakimiś granicami; obszar; także: miejsce zajmowane przez dany przedmiot materialny’; в) ‘rozległy, pusty obszar, rozległa, pusta powierzchnia bez wyraźnie oznaczonych, widocznych granic’; г) ‘odległość, odstęp między czymś a czymś; dystans’; е) *przen.* ‘ogół zjawisk społecznych, politycznych itp.’ (USJP). В словаре приведена тільки одна ФЕ, ілюструюча значення б) аналізованої лексики: *przestrzeń życiowa* ‘minimum obszaru potrzebne do życia komuś lub czemuś’ (USJP). На цьому список українських і польських ФЕ з лексемами *простір/ przestrzeń* в розглянутих словниках вичерпується.

Звернемося до аналізу лексем *місце/ miejsce* в вищезгаданих словниках, а також до тих ФЕ, які наведені як ілюстративний матеріал. Ключові значення цих лексем інтерпретовані за допомогою слів *простір/ przestrzeń*, що ще раз демонструє нерозривність цих понять в свідомості носіїв: *місце* 1. ‘Простір земної поверхні, зайнятий або який може бути зайнятий ким-, чим-небудь. // чого, яке. Простір, пункт, де що-небудь розміщене, відбувається тощо. // Північний пункт, площа, признач. для кого-, чого-небудь. // Певна площа, спеціально влаштована для того, щоб на ній розміститися’; 2. ‘перев. мн. Певна місцевість’; 3. ‘тільки мн. Віддалені від центру, центральних організацій райони, організації, установи; периферія’; 4. ‘Окрема ділянка, частина чого-небудь’; 5. ‘Частина, уривок книжки, художнього, музичного твору і т. ін.’; 6. ‘Становище, яке займає хто-, що-небудь у суспільстві’; 7. ‘Службова посада // Вакансія в навчальному закладі для того, хто навчатиметься’; 8. ‘Окремий предмет, одиниця вантажу (пакунок, чемодан, ящик і т. ін.)’ (СУМ).

З СУМ і СФУМ ми виділили 53 ФЕ з компонентом *місце*. Найбільше кількість ФЕ (20) ілюструє перше значення, яке можна вважати універсальним і репрезентує повсякденні просторові уявлення. Наприклад: *топтатися на [одному] місці* ‘не просуватися вперед, не мати жодних досягнень у якійсь справі; не розвиватися, не вдосконалюватися’; *душа (серце) не на місці чия (чий), у кого і без додатка* ‘хто-небудь перебуває в стані тривоги, занепокоєння, дуже хвилюється, переживає’; *[і] місце застигло за ким, чим, по кому, чому* ‘хтось безслідно зник, щось зникло’ (СУМ).

Також достатнє кількість одиниць (8) відповідає шостому значенню: *посісти своє (якесь і т. ін.) місце в чому* ‘досягти певного становища’; *сидіти на своєму місці* ‘відповідати знаннями, покликанням тощо тій

справі, якою зайнятий'; *місце під сонцем* 'певне становище в житті, в суспільстві і т. ін.' (СФУМ) и под. Однако в СУМ это значение проиллюстрировано только одной ФЕ, хотя материал СФУМ представляет больший набор единиц, в которых лексема *місце* выступает в данном значении.

В четвертом значении *місце* является компонентом четырех ФЕ и не соотносится с реальным физическим пространством. Чаще всего это предмет чьей-то заботы, какой-то недостаток, наиболее уязвимый участок чего-либо: *болюче місце чие, у кого і без додатка* 'те, що найбільше турбує когось, що є причиною чийх-небудь переживань, неприємностей і т. ін.'; *попастити в живе місце кому* 'дошкулити комусь словами або діями; вразити когось' (СФУМ). Седьмому значению может соответствовать ФЕ *тепле місце, ірон.* 'порівняно легка або вигідна робота', хотя СУМ относит этот фразеологизм к первому значению. Анализированная лексема не является компонентом ФЕ во втором, третьем, пятом и восьмом значениях.

USJP фиксирует семь значений польской лексемы *miejsce*: 1. 'przestrzeń, którą można czymś zająć lub zapewnić, w której może się ktoś lub coś zmieścić'; 2. 'określony fragment ciała, zwykle na jego powierzchni'; 3. 'część jakiejś przestrzeni, na której ktoś przebywa, coś się znajduje lub odbywa; także: pomieszczenie służące określonym celom'; 4. 'ograniczony wycinek przestrzeni w jakimś pomieszczeniu lub na jakimś terenie przeznaczony dla jednej osoby'; 5. 'pozycja, ranga lub rola kogoś lub czegoś w zespole podobnych osób, rzeczy, zjawisk'; 6. 'fragment tekstu, wypowiedzi lub ciągu zdarzeń'; 7. 'płatne zajęcie, stanowisko, posada' (USJP).

Из 47 ФЕ, в состав которых входит слово *miejsce*, количественное преимущество принадлежит фразеологизмам, компонент которых соответствует третьему значению (24 ФЕ), при этом во многих единицах оно непосредственно реализовано. Например: *położyć coś na swoje miejsce* 'położyć coś tam, gdzie powinno być, gdzie zwykle leży i gdzie można to łatwo znaleźć'; *coś ma gdzieś swoje miejsce* 'coś powinno znajdować się w przeznaczonym do tego pomieszczeniu, schowku itp.' (USJP). Существенных различий с украинским языком здесь не наблюдается, следует лишь учесть, что семантический объем первого значения украинской лексемы пересекается с третьим значением польской.

Двенадцатью единицами в польском языке проиллюстрировано пятое значение, при этом лексема реализует данную семантику в составе следующих ФЕ: *znać swoje miejsce* 'mieć świadomość swojej (zwykle nie najwyższej) pozycji w grupie, znać swoje obowiązki'; *pot. wskoczyć na czyjeś miejsce* 'objąć po kimś jakieś intratne stanowisko, przejąć rolę itp. korzystając z nadarzającej się okazji' (USJP). В пяти ФЕ реализовано второе значение, семантика большинства из них указывает на низкую оценку определенного фрагмента действительности: *czyjeś słabe miejsce* 'dziedzina, w której komuś

brak uzdolnień, sprawności itp.; także: cechy, które przysparzają komuś kłopotu’; *slabe miejsce czegoś* ‘wady, usterki, które obniżają wartość czegoś’; *coś jest czymś czułym miejscem* ‘jakaś sprawa, jakiś temat itp. są dla kogoś drażliwe, przypomnienie ich, mówienie o nich sprawia komuś przykrość’ (USJP). Четыре ФЕ соответствуют четвертому значению. Например: *ustąpić komuś miejsca* ‘подnieść się ze swego miejsca отпуская его комуś стоящему’; *książk. honorowe, pierwsze miejsce* ‘место до сидения (обычно за столом), уважаемое за привилегированное’ (USJP). В двух фразеологизмах реализовано первое значение анализируемой лексики: *do ostatniego miejsca* ‘полностью, полностью’; *zrobić komuś miejsce* ‘отступить, отступить так, чтобы кто-то мог встать, отступить, отступить, отступить’ (USJP). Однако следует учесть упомянутые выше лексикографические особенности толкования этих слов в разных словарях. К двум последним значениям польской лексики *miejsce* не приведены ФЕ.

Как известно, значение лексемы в составе ФЕ часто подвержено различным изменениям, что является причиной несоответствия семантики отдельных взятых компонентов семантике целостного фразеологического значения. Поэтому обратимся к семантике ФЕ с компонентом *miejsce*, которая является достаточно разнообразной. Большинство анализируемых ФЕ можно распределить по определенным семантическим группам. Рассмотрим наиболее многочисленные из них.

В украинском языке группу из 8 единиц составляют фразеологизмы, определяющие положение в жизни и обществе. Значение компонента *miejsce* соответствует в большинстве случаев шестому значению. К приведенным выше примерам прибавим еще некоторые: *znати своє місце* ‘поводиться, дотримуватися свого становища’, *porozne miejsce, znevažl.* ‘той, від якого мало користі в роботі, з ким не рахуються і т. ін.’, *posiści cільне місце в чому* ‘бути важливим, передовим серед чогось і т. ін.’; мати велике значення’ (СФУМ) и др. Конкретизируют общее значение такие семы, как ‘соответствие’, ‘бесполезность’, ‘важность’. В польском языке выявлен один фразеологизм со сходным значением: *stawiać kogoś, coś na pierwszym miejscu*, ‘traktować kogoś, coś jako najważniejsze, mające największe znaczenie, największą wartość, oceniać kogoś, coś najwyżej’ (USJP).

Среди польских ФЕ наибольшее количество содержит фразеосемантическая группа, обозначающая определенный участок пространства, к ней относим восемь единиц. Вот некоторые из них: *na miejscu* а) ‘там, gdzie w danej chwili ktoś lub coś się znajduje, albo gdzie się coś wydarzyło’; б) ‘там, dokąd ktoś idzie lub jedzie; u celu’; *kłaść coś na swoim miejscu* ‘положить, класть, оставить itp. coś там, gdzie powinno być, gdzie zwykle leży i gdzie można to łatwo znaleźć’ (USJP) и пр. Как видим, конкретизирующими семами в этой группе являются ‘пребывание’, ‘событие’, ‘цель’. СФУМ фиксирует только

одну единицу с подобным значением: *на місці* '1. Там, де постійно, звичайно перебуває, знаходиться або має бути хто-, що-небудь; там, де треба' (СФУМ). Следует отметить, что эквивалентное упомянутому ранее польскому выражение *покласти щось на своє місце* присутствует в украинском языке, однако авторы словарей, видимо, учитывая безобразность данного словосочетания, не отнесли его к фразеологическим единицам.

Также многочисленной является украинская фразеосемантическая группа, репрезентирующая состояние неподвижности, соотносимое с пребыванием лица либо предмета, явления на одном месте (7 ФЕ): *з місця не рушити* 'перебувати в стані нерухомості, оціпеніння'; *прикипiti на місці* 'стати нерухомим; завмерти, остовпіти і т. ін.'; *ні з місця* 1. 'нерухомий, переляканий і т. ін.'; 2. 'щось лишається в тому ж стані, що й раніше; не посувається ніяк' (СФУМ). Второе значение приведенного выше фразеологизма обозначает отсутствие развития, продвижения вперед. Сюда же отнесем единицы типа *стояти на місці* 'не розвиватися, не йти вперед', *тонтатися на [одному] місці* 'не просуватися вперед, не мати жодних досягнень у якійсь справі; не розвиватися, не вдосконалюватися' (СФУМ) и пр. В польском языке фразеологизмы с подобной семантикой не являются многочисленными: *dreptać, stać w miejscu* 'nie posuwać się w swoich działaniach, nie robić postępów, nie rozwijać się'; *czas stanął, zatrzymał się w miejscu* 'o wrażeniu ciągłego trwania jakiejś chwili' (WSF).

Количественно равнозначной охарактеризованной выше украинской группе является польская группа фразеологизмов, объединенных значением уступки, замещения: *ustąpić komuś miejsca* 'podnieść się ze swego miejsca ofiarowując je komuś stojącemu'; *zrobić komuś miejsce* 'posunąć się (posuwać się), ścieśnić się (ścieśniać się) tak, żeby ktoś mógł usiąść, zmieścić się, wejść gdzieś'; *zająć czyjeś miejsce* 'przejąć czyjąś funkcję, nastąpić po kimś' (WSF) и пр. В данных примерах *miejsce* обозначает как конкретный отрезок физического пространства, так и определенные должности либо функции. Вот еще некоторые примеры: *pot. wskoczyć na czyjeś miejsce* 'objąć po kimś jakieś intratne stanowisko, przejąć rolę itp. korzystając z nadarzającej się okazji'; *coś, ktoś ustępuje miejsca czemuś, komuś* 'coś, ktoś wycofuje się skądś, jest zastępowane, zastępowany lub wypierane, wypierany przez coś, kogoś innego' (USJP). В украинском языке имеются эквиваленты некоторых приведенных единиц (напр., *уступити комусь місце, зайняти чийсь місце*), но фразеологические словари их не фиксируют, очевидно, по уже упоминаемой причине безобразности.

В украинском материале выделяем также группу ФЕ, обозначающих исчезновение и уничтожение (6 единиц). Слово *місце* здесь репрезентирует то, что осталось / останется или не осталось / не останется после исчезновения или уничтожения объекта: *[і] місце застигло за ким-чим, по кому-*

чому 'хтось безслідно зник, щось зникло'; і *мокрого місця не залишити* 'вщент розгромити, знищити'; *мокре місце лишити від чого* 'зруйнувати, знищити що-небудь дощенту'; *мокрого місця не залишиться від кого і без додатка* 'хтось буде вщент розбитий, знищений'; *тільки тепле місце лишилося від кого-чого, жарт.* 'хтось несподівано, безслідно зник, щось зникло'; [тільки] *мокре місце лишилося (залишилося і т. ін.)* 1. 'від чого. Що-небудь зникло, перестало існувати', 2. 'від кого. Потерпів або загинув хто-небудь; перепало комусь' (СФУМ). В більшості випадків компонент *місце* визначають посилюючі експресивності висловлювання епитети *мокре, тепле*, стосуючись до перцептивному досвіду людини. В польському матеріалі не виявлено подібних ФЕ. Однак є фразеологізм *zginąć, zabić się, zabić kogoś itp. na miejscu* 'zginąć, zabić się, zabić kogoś itp. od razu, natychmiast' (USJP), в якому вираження *na miejscu* репрезентує саме 'внезапно'.

П'ять польських фразеологізмів узагальнено позначають чьогось положення або обов'язок: *na twoim, waszym itp. miejscu* 'w twojej, waszej sytuacji, w twoim, waszym położeniu'; *wrócić na swoje miejsce* 'ponownie objąć jakieś stanowisko'. При цьому важливим є ціннісний компонент значення: *znaleźć, mieć gdzieś swoje miejsce* 'dobrze się czuć gdzieś, być akceptowanym w jakimś środowisku, być potrzebnym komuś'; *książk. wysunąć się na pierwsze miejsce* «stać się najlepszym, przodującym w jakiejś dziedzinie» (USJP). В українському матеріалі до цієї групи може бути віднесений фразеологізм *тепле місце, ірон.* 'порівняно легка або вигідна робота // вигідна посада' (СФУМ). В цьому випадку також присутній ціннісний компонент: вигідна обов'язок, легка робота оцінюються іронічно.

П'ять ФЕ в українській мові позначають душевний стан людини. В основному це переживання, тривога, самотність: *місця [собі] не прибрати* 'втратити душевну рівновагу, спокій, самовладання; пережити'; *не знаходити [собі] місця* «бути дуже схвилюваним, втратити душевну рівновагу, самовладання, спокій»; *хоч на місці погитай* 'уживається для вираження самотності, незадоволення з приводу дуже важкого чи безвихідного становища'; *душа не на місці чия, у кого і без додатка* 'хто-небудь перебуває в стані тривоги, занепокоєння, дуже хвилюється, переживає' (СФУМ). Тільки один фразеологізм в цій групі називає стан душевного балансу: *душа стала на місце чия* хто-небудь заспокоївся, перестав тривожитися, хвилюватися (СФУМ). В польському фразеологічному фонді єдиний з подібною семантикою значення менше: *nie móc sobie znaleźć miejsca* 'być zdenerwowanym, niespokojnym, bezskutecznie próbować się czymś zająć'; *nie móc usiedzieć na miejscu* 'być niespokojnym, podnieconym, czuć potrzebę ruchu, działania, zmiany otoczenia' (USJP). Як видно, в основному *місце/місця* в цій групі семантично пов'язано з постійністю, спокоєм, балансом.

Очередной по количественным показателям (4 ФЕ) в украинском языке является группа, называющая слабое, уязвимое место кого-, чего-либо: *слабке місце чие, кого, у кого і без додатка* ‘чиясь вада, слабкість’; *вузьке місце, перев. чого, в чому, на чому* ‘найбільш слабка, відстала ділянка в чомусь, що потребує зусиль, посиленої уваги і т. ін.’ (СФУМ). В польском языке обнаружены две схожие единицы: *czyjeś słabe miejsce* ‘dziedzina, w której komuś brak uzdolnień, sprawności itp.; także: cechy, które przysparzają komuś kłopotu’; *słabe miejsce czegoś* ‘wady, usterki, które obniżają wartość czegoś’ (USJP).

В польском языке группу из четырех ФЕ единиц составляют фразеологизмы с семантикой соответствия / несоответствия поведения, должности, события и т.п.: *na miejscu c) książk.* ‘o kimś lub o czymś zachowaniu: taktowny, przyzwoity, bez zarzutu’; *być na swoim miejscu* ‘zajmować odpowiednie dla siebie stanowisko, wykonywać odpowiednią dla siebie pracę’; *nie ma miejsca na coś* ‘coś nie powinno się gdzieś pojawić, zdarzyć’; *tu nie miejsce* ‘to nie jest odpowiednia sytuacja, odpowiedni moment na coś’ (USJP). В украинском языке выявлено два многозначных фразеологизма с подобным значением: *не до місця* 1. ‘не годиться, не підходить що-небудь; недоречний’, 2. *з дієсл.* ‘недоречно’; *не місце* 1. *кому* ‘хто-небудь не повинен перебувати десь, серед когось’, 2. *для чого, чому* ‘не годиться, не можна (говорити, робити щось, знаходитися десь і т. ін.’ (СФУМ).

Осуществленный анализ позволяет сделать следующие выводы. Лексемы *proscip/przestrzeń* являются компонентами незначительного количества ФЕ. Пространство в украинской и польской фразеологии обладает определенной границей, конечностью, которые обусловлены ограниченным чувственным восприятием человека. Оно определяется наполненностью вещами, т.е. тесно связано с местом, занимаемым объектом в реальной действительности, и с местом в социальном и ментальном пространстве. Вышеизложенное дает основания рассматривать лексемы *місце/miejsce* основными репрезентантами категории пространства в составе ФЕ. Во многих фразеологизмах непосредственно реализованы значения этих лексем.

В украинском языке наиболее многочисленными являются группы анализируемых ФЕ, обозначающие положение в обществе; пребывание на одном месте, отсутствие движения; исчезновение, уничтожение; душевное состояние человека; слабое, уязвимое место. В польской фразеологии количественно доминируют ФЕ, семантически соотносимые с определенным участком пространства; уступкой, замещением; положением, должностью; соответствием/несоответствием месту, событию, должности.

Возможность объединения фразеологизмов с компонентом *місце/miejsce* в отдельные семантические группы свидетельствует о способности этого компонента реализовать типичные семы в составе ФЕ. Сравнение их со

словарной дефиницией этих лексем свидетельствует, что в составе ФЕ они реализуют большой набор значений, которые, однако, не являются им идентичными, поскольку содержат дополнительные коннотации. Как в лексическом, так и во фразеологическом значении эти понятия сдвигаются с физического пространства на пространство социальное: показательно, что в украинской фразеологии преобладают единицы, обозначающие положение в обществе. Благодаря метафорическому переносу лексема *місце* приобретает новое значение в украинских фразеологизмах, обозначающих, например, душевное состояние. В них она реализует семы 'покой', 'равновесие'.

На наш взгляд, исследование этого вопроса возможно в перспективе привлечения фразеологического материала других славянских языков.

Библиография

- Венжинович Н., 2016, *Простір і час в українській фразеології: лінгвокультурологічний аспект* [в:] *Prostor in čas v frazeologiji: Kolektivna monografija*, ur. E. Kržišnik, N. Jakop, M.J. Tomazin, Ljubljana.
- Гак В.Г., 2000, *Пространство вне пространства* [в:] *Логический анализ языка. Языки пространств*, ред. Н.Д. Арутюнова, И.Б. Левонтина, Москва.
- Гуревич А.Я., 1984, *Категории средневековой культуры*, Москва.
- Осыка М.В., 2009, *Способы вербализации концепта «пространство» (на материале русской и французской топонимической фразеологии)*, „Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Языковая реальность познания”, выпуск № 3 (7), с. 129–134.
- Титова М.П., 2010, *Концепт «Пространство» и его отражение во фразеологии национальных языков*, „Вестник Забайкальского государственного университета. Филологические науки”, выпуск № 10, с. 45–50.
- Топоров В.Н., 1983, *Пространство и текст* [в:] *Текст: семантика и структура*, Москва.
- Majewska-Tworek A., 2005, *Wartościowanie przestrzeni we współczesnej frazeologii polskiej* [w:] *Przestrzeń w języku i w kulturze*, red. J. Adamowski, t. XXI, Lublin.
- Roskal Z.E., 2008, *Koncepcje przestrzeni w nauce i filozofii przyrody*, „Roczniki Filozoficzne”, t. LVI. Nr 1, s. 279–294.

Принятые сокращения

ФЕ – фразеологическая единица

Сокращения названий словарей

- СУМ – *Словник української мови*, в XI т., 1970–1980, ред. І.К. Білодід, Київ, [online] <http://sum.in.ua/> [10.12.2018]
- СФУМ – *Словник фразеологізмів української мови*, 2003, відпов. ред. В.О. Винник, Київ, [online] <http://edm.retejo.info/knyhy/frazeolohichni-sloynyky-ukrainskoi-movy/> [10.12.2018]

- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego, 2003, red. S. Dubisz, Warszawa*
WSF – *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami, 2010, red. E. Sobol, Warszawa*

THE SEMANTIC ROLE OF THE WORDS 'SPACE' AND 'PLACE' IN THE UKRAINIAN AND POLISH PHRASEOLOGICAL UNITS

Summary

This paper is the analysis of the phraseological units with temporal and spatial components and their place in the Ukrainian and Polish languages. The word 'space' is only the component of several phraseological units in the Ukrainian language. In the Polish language, there is only one such unit. In the phraseology of those languages the 'space' is tightly interwoven with the 'place' – in the reality, society and human emotions. It is expressed through several dozens of phraseological units with the word 'place'. The ability to classify the phraseologisms with the 'place' component to distinct semantic groups gives evidence to the fact that this component is enacting the typical semes as the element of the phraseological unit.

Key words: lexical units, lexical meaning, phraseological units, phraseological meaning